

Kriv si, kriv si, kriv si... Za vse si kriv!

Pusti, obešeni na kandelabre, naslonjeni na ograje, so izvorni pustni liki, ki jih najdemo le v Brkinih in okolici

Dobrodošlica v vasi Vrbovo Foto: Igor Zaplatil

Do pepelnice so škoromati s plesom, poskakovanjem, zvonjenjem in razbijanjem z velikimi lesenimi kleščami že pregnali sile in demone, ki bi lahko škodovale letini. Brkinski pepeljuharji so za plodnost in rodnost po poljih in ljudeh v zadnjih dneh trosili pepel, včasih pomešan tudi s plevami. Za vse, kar je bilo v zadnjem letu slabega, pa so tudi na več smrtnih kazni hkrati obsodili pusta, ki bo svoje grehe moral plačati danes s svojim slamnatim življenjem.

Brkinski škoromati pa vrbiške in vrbovske šj'me bodo danes z obcestnih luči, dreves, ograj sneli puste, ki so tam viseli že vsaj od svečnice dalje in mimoidoče opominjali, da je med ljudi prišel pust.

Pusti, obešeni na kandelabre, naslonjeni na ograje, so izvorni pustni liki, pravzaprav lutke, ki jih poznajo najbrž samo v vaseh v Brkinih in pod njimi v Podgrajskem podolju, zgornji Reški dolini in ob zgornji Pivki. Na to posebnost na tem koncu Slovenije, ki je po številu in izvirnosti mask že tako izjemno bogat, nas je opozoril odlični ljubiteljski poznavalec slovenskih mask **Romeo Volk** iz Ilirske Bistrice. »To, da te puste poznamo pravzaprav samo tu, sem ugotovil s pomočjo nekega voznika tovornjaka, ki me je, štoparja, pobral v Knežaku. Ko sva se vozila skozi Šembije, me je vprašal: 'Pa kaj imate to tu pri vas? Precej vozim po Sloveniji, a te puste na kandelabrih videvam samo na vašem koncu!' Takrat sem tudi jaz pomislil, da je to morda res,« nam je pojasnil Romeo Volk.

Naznanilo norega časa

No, ne visijo samo na Ilirskobistriškem. Tudi v sosednjih vaseh občine Hrpelje - Kozina, na primer v Javorju in v Obrovu, kjer so ga obesili na sredo ceste tako, da so se tovornjaki vanj trcali. Puste obešajo tudi Kastavci na hrvaški strani slovensko-hrvaške meje, ki je razdelila – tudi kar se pustnih šem in običajev tiče – precej enovit svet. Romeo Volk je prepričan, da pustov ped 50 leti še niso izdelovali in obešali, vesili po domače. »Ko sem bil še otrok, se spominjam, da so pusta izdelali na pepelnično sredo dopoldne, popoldne pa so ga sežgali. Mlajši bi vam rekli, da pusti na kandelabrih visijo že od vedno.«

A kakorkoli, videti je, da so pusti zelo priljubljeno naznanilo pustnega časa. Pust v Jasenu nas je pričakal obešen na pročelje hiše, z »obrazom« obrnjen v zid. Z njim se je poigrala močna burja zadnjih dni. Tudi trnovskega pusta, obešenega v krošnji drevesa, je obdelala, saj mu je glava, oblečena v Sparovo polivinilasto vrečko, visela globoko na prsi. Dolenjski je še vedno stal strumno ob stopnicah pred cerkvijo, pust, cestarski delavec v Javorju v Brkinih, pa se je še vedno, kljub burji, oklepал svoje lopate.

S časom se spreminjajo tudi pusti. »Nekdaj so bili veliko bolj skromno oblečeni. V do konca zguljena oblačila. Danes so nekateri še kar gosposki in v novejših materialih in krojih in prav solidnih čevljih. Lanski pust z Velikega Brda je bil oblečen v odlične usnjene hlače, ki mu jih je verjetno marsikdo zavidal. Vselej pa so morali biti debeli, rejeni. Napolnjeni s slamo. A tudi polnila so danes drugačna. Prav gotovo pa visijo po vseh vaseh, kjer je pustovanje močna tradicija. Ali pa je obešeni pust celo močnejša figura in ga obesijo tudi v vaseh, kjer ne organizirajo skupinskega pustovanja,« pripoveduje Romeo Volk. Pusta v skupinskih šemah predstavlja tudi lik debeluh in njegovi tovariši si ga privoščijo že v pustnem času. Tu in tam ga kresnejo s palico, valjajo po tleh...

Teater na vasi

Svojo glavno vlogo pa debeli možicliji odigrajo oziroma mu jo kar določijo na pepelnično sredo. Če so maskare v pustnem času pobirale jajca in klobase le v domači in sosednjih vaseh, če se danes z avtobusi vozijo v oddaljena mesta, celo države, in se postavljajo na ogled kot sestavni del karnevalov, pa je obsodba in zažig pusta še vedno domača zadeva, vaško veselje in katarza, in ne turistična atrakcija. Na pepelnico, popoldne, se, ko je večina mask že odloženih, vas zbere kot na nekakšnem pogrebu praviloma vedno na istem kraju, tam obsodi in zažge pusta.

In to z obilo »govoranc«, žuganja, brcanja, zasmehovanja, smeha, krohotanja. Pusta so nosili v tragah, nekakšnih kratkih lestvah za prenašanje gnoja. Pogrebci s seboj namesto vencev nosijo veje. Otrokom je zaukazano, naj glasno jokajo, še bolj joka kdo, ki je našemljen v pustovo ženo. Obred obsodbe vodi gospud po že vnaprej pripravljeni pridigi, ki jo sprva bere, nato pa se ta, zasoljena z medklici iz občinstva, spontano razvija v to ali ono smer. Pusta zmerjajo, špwtajo, polivajo, na koncu obsodijo. Ne na eno kazen ali dve, treba mu je naprtiti krivdo za vse, kar je šlo narobe – v vasi, v državi, na svetu. Za vse je kriv.

Trikrat ga pokončajo

Vrbiške šj'me kroniko svojih pustovanj že vrsto let beležijo v veliko knjigo. Njihove puste so doslej obsodili zaradi nešteti grehov. Leta 2005 so zapisali: »Kriv si, zatu ki je zima duga, drv nej vječ, zmanjkalu pa je tudi nafte. Kriv si za tu, da se je podražala hrana. Zarad ptičje gripe so kokuši zaprte in ne njesejo vječ jajc...« Tri leta pozneje so poročali: »Danes je pepelnica. Zbrali smo se na ta sodni dan, ki ga čakamo že od lanskega leta. Kukr veste, smo bli na Ptuju, v Ribnici in v Bistrici in kr v vseh teh krajih smo dobili pohvale za naše šj'me. Na vsakmi koraki pa nam je sljedu lump, ki mu nej blu para. Zdej je tle ukljnjen pred nami. Gljďte ga z očmi, v njegovo pokvarjeno dušo in vsa sovražna sila se bo izčrpala iz nos in bo prešla v njega, ki bo spaljen na grmadi, vi pa boste postali lohki ku kokošji puh'c. Jest, zaupnik vrbiškega pusta, obsojam tjebe, pust, za intrigo na zahodni strani Vrbice, za vse, ki so oboleli, za sitne žjene, ki ne pestijo fantu, da bi se šj'mali... Ti grehi so tježki, zatu si zaslužiš smrt. Zato obsodba bo izrečena in storjena še danes, in tu hitru. Al ga obglavmo in zapalmo ali ga streljamo pa zapalmo z bencinam, ki nam ga je podražou. Izbjerte si sodno kazen, da nam ne bo wjdu po Vjlki wuodi v Škocjansko jamo, pol pa se še Vjlka woda ne bo nikdar sčistla... Amen!«

Vsako leto ga obsodijo na nekajkratno smrt. Uprizorijo vsaj trikratno pokončanje. Z obešanjem, streljanjem, pa še zažgejo ga. Tudi danes bo krog sklenjen. Med pustnim časom že posut pepel pa je že zametek novega življenja in kroga.

»Zgodilo pa se je že, da so pusta naredili, pa so ga pozabili zažgati,« se pozabljenega, menda trnovskega pusta spominja Romeo Volk.

Dragica Jaksetič